

A római levél első szakasza (1₁₈—3₂₀).

Pál apostol a római levelet Korinthusban írta akkor, mikor munkáját a keleten annyira befejezettnek látta, hogy azt most már segítő társai is folytathatják, ő maga pedig arra gondolhatott, hogy missiói munkáját a nyugaton Spanyolországban folytatja (Róm, 15₂₉). Ezen missiói munkamezőre az út Rómán, a világ fővárosán át vezetett. Mi tehát természetesebb, mint az, hogy az ott lévő, előtte jobbra ismeretlen keresztyén gyülekezetet is meglátogatja (Róm. 1₉₋₁₃.) és nyugati missiói munkásságának kiinduló pontjává teszi. Hogy ezen látogatását előkészítse, azért írja meg Korinthus elhagyása előtt levelét a rómaiakhoz, új szövetségi iratainknak ezt a legjelentékenyebb levelét, melyről Lutherünk azt tartotta, hogy méltó rá, hogy vele naponta foglalkozzunk, mint lelkünk mindennapi kenyerével.

Az apostol azonban nem oly hamar és nem oly módon került Rómába, mint levele írásakor még bizonyára tervezte. Előbb üldöztetésen, sok évi fogságon kellett átmennie és akkor is csak mint fogoly jöhetett Rómába. És hogy mi lett azután életének sorsa, eljutott-e még Hispániába is vagy sem, abban a tudósok nem tudnak megegyezni. De akármi is volt az apostol életének további sorsa, annyi bizonyos, hogy római levelében nagy örökséget hagyott ránk. Tartalma gazdagságának kiaknázása oly munka, mely méltó fáradozásunkra. Ez alkalommal e levélnek csak egyik szakaszával, t. i. tárgyalásának első nagyobb szakaszával fogunk foglalkozni, mert azt hisszük, hogy erre nézve a tudomány néhány újabb igen érdekes megfigyelését közölhetjük olvasóinkkal.

Ismeretes dolog, hogy Pál apostol az 1₁₋₇-re terjedő üdvözlét és az 1_{8-16^a}-ra terjedő bevezetés után az 1_{16, 17}-ben rátér levele alapgondolatára, melyet azután a levél nagyobbik felében kifejt. Ezen fejtegetések (1₁₈—11₃₆) sorában több szakaszt lehet megkülönböztetni és ezeknek sorában az első kétség kívül az 1₁₈—3₂₀-ra terjedő rész. Evvel a szakasszal akarunk a következőkben foglalkozni.

Az apostol levele bevezetésében (1_{8-16^a}) értésükre adja a rómaiaknak, hogy szünetlenül megemlékezünk róluk, már gyakran el is határozta magában, hogy meglátogatja őket,

mert Rómában is akarja hirdetni az evangéliomot (1₁₅). Mintha most azt az ellenvetést hallaná, hogy akkor miért nem jött még el, tán röstelli az oly nagy városban, mint amilyen Róma, az evangéliomot, tán szégyell annak bolondságával közösséget vállalni? Azért kijelenti, hogy bizony ő nem szégyelli az evangéliomot; így magyarázza (γάρ) a 16. vers első felében a 15. versben tett kijelentését. És evvel kimondta megint (l. 1₂) az evangéliom szót, amelyről azután azt állítja, amit, mint levele themáját azután a 16. vers második felében és a 17. versben mond. Éz ez az a tapasztalati igazság, hogy az evangéliom isteni erő minden hívőnek megmentésére (16. b vers), amit megint avval magyaráz (γάρ) az apostol (a 17. versben), hogy isteni igazság δικαιοσύνη jelentetik ki benne hitből (hit feltétele alatt) hitre (hit egyúttal célja is). És mindezt igazolja Habakuk próféta (2₄-ben tett) kijelentése: „az igaz ember hitből fog élni.“ Szóval ezen prófétai szózat szerint, mellyel az, amit Pál ki akar mutatni levelében, megegyezik, élni fog (ζήσεται) az, vagyis üdvössége (σωτηρία) lesz annak, aki igaz (δίκαιος) vagyis akinek van isteni igazsága (δικαιοσύνη θεοῦ) és az, a ki hisz (παντὶ τῷ πιστεύοντι és ἐκ πίστεως).

Ezt kell Pál apostolnak a következő szakaszban is (1₁₈-3₂₀) kimutatnia. Azért fel kell tűnni az olvasónak, hogy ugyanavval a szóval, mellyel levele főgondolatát a 17. versben kifejezte (ἀποκαλύπτειαι), kezdődik a levél első szakasza is. Csakhogy míg a levél témája szerint ki kell mutatnia, hogy az evangéliomban (ἐν αὐτῷ) isteni igazság (δικαιοσύνη) jelentetik ki, addig ami első szakaszunk első versében azt mondja, hogy isteni harag (ὀργή θεοῦ) jelentetik ki. Nyilvánvaló, hogy szakaszunk a levél főgondolatát ex contrario, az ellentét bizonyítása útján akarja kimutatni, mert Isten haragja (οργή θεοῦ) nyilván az isteni igazság (δικαιοσύνη θεοῦ) ellentéte. Ha pedig látjuk, hogy ugyanezen versben az apostol az isteni harag kitöltésével minden emberi istentelenséget és erkölcstelenséget fenyeget (ἐνὶ πᾶσιν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, névelő nélkül) és ebből az igaz és az igazságtalanság, erkölcstelenség (a δίκαιος és az ἀδικία) ellentétét kiérezzük, akkor még azt is mondhatjuk, hogy ezen tételét „az igaz (ember élni fog“ (ὁ δίκαιος ζήσεται) az apostol negative ki akarja mutatni úgy, hogy kifejti annak igazságát, hogy az istentelenség és az erkölcstelenség (az ἀσέβεια és az ἀδικία) fölött Isten kitölti haragját.

Ha most ezen beállításban olvassuk a következő verseket, kétségesnek kell találnunk azoknak szokásos magyarázatát. Ha ugyanis pl. Bengel híres Gnomonja (3. kiadás 1773.) felosztását tekintjük, melyet a római levélről ad, azt látjuk, hogy ennek tárgyalása szerinte szól: 1. de justifi-

catione (1₁₂—4₂₅), quae fit: I. non per opera (1₁₈—3₂₀), nam sub peccato sunt a) *gentes* 1₁₈, b) *Iudaei* 2₁, c) *utrique* 2₁₁·14·17·3₁·9. Vagy ha a Meyer-féle kommentár idevágó (a római levelet tárgyaló) kötetének 9-ik Weiss Bernát által kidolgozott kiadását nézzük, azt találjuk, hogy szerinte a levél első szakasza (1₁₈—3₂₀) kimutatja, hogy az egész emberiség saját igazság nélkül szűkölködik s azért kárhozat fia . . . s ezt 1₁₈₋₃₂ a pogányokra nézve mutatja ki (75. l.). Így fogja fel a római levél első fejezetének ezen második felét teszem a (hamarosan kezem ügyében lévő) Luthardt-féle magyarázat (Strack-Zöckler Kurzgefasstes Kommentar stb. újtest. részének 3. kötetében, 2. kiadás. 407, 410. l.), vagy a Lietzmann-féle Handbuch zum N. T. (3. kötet, 13. l.), azután nálunk pl. Mayer Endre (Theol. Szaklap VI. 1908. évf. 105. l.), akinél e szakasz felirata: „a pogányok bűnösségi állapota (1₁₈₋₃₂)“⁴. Amennyire látom, ez a régi hagyományos magyarázat, melynek útját kisebb-nagyobb mértékben már Mehring, Hofmann, Volkmar, Hoffmann és Otto, nálunk pedig Masznyik (Pál levelei, 4. kötet, 1899.) elhagyták. Leghatározottabban pedig szakított vele Zahn a római levél magyarázatában, melyet nagy kommentárja számára irt (Kommentar zum Neuen Testament. Herausgegeben von Th. Zahn. 6. kötet. 88, 89, 93, 96. l.).

Hogy a kétféle magyarázat között választhassunk, lássuk a szakasz rövid tartalmát. Miután az apostol a 18. versben kijelentette, hogy isteni harag jelenttetik ki minden emberi istentelenség és igazságtalanság fölött (amivel a levél eme főgondolatát: hogy az igaz élni fog, negatív módon igazolja), indokolja a 19. versben ezt az állítását. Azért sújtja Isten az ilyen embereket haragjával, mert (*διότι*) Isten lényege annyiban, amennyiben megismerhető, nyilvánvaló bennük; Isten ugyanis kinyilvánította azt nekik. Mikép tette ezt Isten, azt megmagyarázza (*γὰρ*) a 20. vers: Istennek a teremtésben való kijelentése annak alapja, hogy az istentelen és igazságtalan emberekben is van istenismeret és — amit még a 20. vers ehhez hozzácsatol — ezért nincs nekik mentségük; Isten kijelentésének az a szándékolt következése, hogy nem védekezhetnek avval, hogy ők tudatlanságból merültek az istentelenség és az igaztalanság bűnébe. Hogy miért nincs mentségük, azt a 21. vers is még egyszer (l. a 19. v.) összefoglalólag indokolja: azért mert Istent, noha ismerték, mégsem tisztelték mint Istent és nem adtak neki hálát, hanem üresekké lettek gondolataikban és sötét lett az ő balga szívük. Az *ἀλλὰ*-val kezdődő ellentétes mondat valószínűleg a szóban forgó emberek jelenlegi állapotát, az istentelenséget és az igazságtalanságot (az *ἀσέβεια*-t és az *ἀδίκη*-t) írja le és így ezt a 21. vers első felében leírt mulasztás

büntetésekép mutatja be, amit a mondatban lévő igék szenvedő alakja (*ἐματαιώθησαν* és *ἐσχοιώθη*) is mutat. Szóval ők bűnük mentségére mit sem hozhatnak fel, sőt ez a bűnös állapotuk maga is már büntetés. Ezért Isten haragja nem igazságtalanságból éri őket.

Ha ezen verseknek itt kifejtett gondolatmenetére visszatekintünk, nem mondhatjuk, hogy az apostol itt csak egy szóval is elárulja, hogy fejtegetései *csak* a pogányokra vonatkoznak. Bengel ugyan azt jegyzi meg a 18. versbeli *ἀνθρώπων*-ra nézve (mely *ἀσέβειαι* *καὶ* *ἀδίκια* után következik), hogy az *periphrasis gentium* (i. m. 344. l.), azaz a pogányok körülírása, de a névelő hiánya világossá teszi, hogy a genitivus az *ἀσέβεια* és *ἀδίκια* eredetét, minőségét fejezi ki, azokat emberi, emberektől elkövetett bűnöknek minősíti és nem az emberek egy faját jelöli. Szóval (18.) versünkben Weisz szerint is „általánosan fejezi ki magát az apostol“ (i. m. 78. l.) és igaza van Masznyiknak: „mind a kettő (t. i. az *ἀσέβεια* és az *ἀδίκια*) nemcsak a pogányokra, hanem a zsidókra is ráillik“ (i. m. 66. l.). Az apostol tehát általában minden emberi istelenségről és erkölcstelenségről szól és a következő versekben (19–21. v.) csak indokolja, miért nincs az ily bűnben leledző embereknek mentségük avval szemben, hogy Isten őket haragjával sújtja. Arról sem lehet szó, hogy a 21. verssel a pogányság keletkezésének leírása kezdődne, úgy hogy az előző (18–20.) versek az emberiségnek ezt megelőző korát jellemeznék (Luthardt i. m. 410. l. V. ö. Weiss is i. m. 82. l. jz.). Az összes (18–21.) versekben az állítványok praesensben állanak s így a jelen időbe helyeznek minket Most és mindenkor igaz, hogy Isten haragja az istentelen és igazságtalan embereket sújtja s hogy nekik ezért mentségük nincsen. A 21. versbeli *πρότις*, mely a 19. vers állítását megint felveszi (Weiss i. m. 82. l.), sem azon idő istenismeretét jelenti, mely a bálványimádás keletkezését megelőzte, hiszen épen a 19. vers a jelen időre nézve mondja, hogy Isten lénye nyilvánvaló és nem azt, hogy nyilvánvaló volt. De a 21. vers aoristosai *ἐδόξασαν* s *ἠεχαρίστησαν* sem vonatkoznak azon multra, mely a bálványimádás keletkezését megelőzte, hanem arra, amely a jelent megelőzte, melyben az emberek az istentelenség és az igaztalanság = *ἀσέβεια* és *ἀδίκια* állapotában vannak és ezt hiába akarják mentegetni (L. Hofmann Die heil. Schrift neuen Testaments 3. rész 1868. 32, 33. l.). Nem áll tehát, hogy legalább a 19 sk. versekben (ha nem is a 18-ban) az apostol a pogányokat tartja szem előtt (mint Weiss i. m. 78. l. állítja).

Ha azonban az apostol az eddigi versekben nem is szól *csak* a pogányokról, akkor legalább talán a 22. és következő versekben teszi ezt. Nemcsak Luthardt mondja, hogy

a 22. vers-beli *πόσωντες* alanya a pogányok (i. m. 407. l.), hanem Masznyik is azt tartja, hogy már a 21. vers második felétől fogva az apostol a haragkiöntés és büntetés jelenségeit „individualizált, azaz a pogányokra és zsidókra alkalmazott formában felsorolja“ (i. m. 69. l.) és hogy a 21. b vers „ha nem is mondja . . . a pogány világot tartja szem előtt s annak is főleg bölceit“ (i. m. 70. l.).

Lássuk csak az apostol fejtegetéseinek összefüggését. Bizonyos, hogy az apostol semmivel sem jelzi, hogy most másokról beszél, mint az előző versekben. Azért nem lehet kétséges azon jogunk, hogy a 22. s köv. versekben mondottakat ugyanazokra vonatkoztassuk, akikről a 18—21. versekben szó volt, hiszen azok, akik az egész szakaszt (1₁₈₋₃₂) a pogányokra vonatkoztatják, is így tesznek. Szóval mivel semmi okunk sincs arra, hogy a személyekben a 22. versről fogva változást vegyünk fel, azért joggal állíthatjuk, hogy ezentúl is az apostol az istentelen és igazságtalan emberekről szól, akiknek nincs mentségük azon ténnyel szemben, hogy Isten haragja őket sújtja, hanem ellenkezőleg bűnös állapotukban is már Isten büntetését kell látniok. Ezekről az emberekről mondja Pál, hogy ők, kik bölcseségükkel dicsekedtek, kik bölcseneknek tartották magukat, (mindenben, a mit eddig tettek) valójában bolondoknak bizonyultak (22. vers) és ennek bizonyítására mindjárt a 23. versben leírja, mit cselekedtek (vélt bölcseségükben), hogy azután a 24. versben rámutasson ezen cselekedetük következményére (a mely ama bölcseséget igaz nivoltában mint bolondságot mutatja be). A 23. vers szerint ezen emberek a *képimádás* bűnébe merültek. Ezért (*διό*) a 24. vers szerint Isten megbüntette őket (*παρέδωκεν αυτοίς ὃ θεός*) a vágyaik kielégítésében való mértéktelenség bűnével. A 26. versben az apostol ugyanazon szavakkal, mint a 24. versben, megint csak azt mondja, hogy Isten azokat, kikről itt szó van. újabb bűnnel sújtotta. És pedig ez a büntetés a 26. és a 27. vers szerint a nők és a férfiak körében a homosexualitás fajtalansága. Mivel ez a bűn, mint büntetés nem azonos a 24. versben említett büntetéssel, hanem attól fokozatilag különbözik, *annál* súlyosabb bűn, azért a 25. versben leírt bűn, mely a 26. s a 27. vers-beli büntetést maga után vonja, sem lehet azonos a 23. vers-beli bűnnel. Míg itt képimádásról volt szó, addig a 25. versben az apostol a *bálványimádást* jellemzi, melyben az ember a teremtő Isten helyett a teremtményt részesíti Istent egyedül illető tiszteletben. Azért ez a vers nem is indokolhatja újból a 24. versben leírt isteni büntetés bekövetkezését, a mint ezt a versnek az előző versben *óti*-szel való kapcsolásából gondolni lehetne, hanem párhuzamos a 23. verssel s úgy, mint ez, leír egy újabb bűnt, melyet a 26. és a 27. versben

ugyanúgy követ megint valami büntetés, mint a 24. versben a 23. versben leírt bünt. És ugyancsak ilyen párhuzamos levezetése a bűnök egész sorozatának egy okozó bűnből következik a 28—31. vagy 32. versben. Itt a 28. vers *első felében* szó van az istenismeretnek megvetéséről. Ezt megbüntette Isten a 28. b—31. versben felsorolt bűnökkel és a 32. versben jellemzett teljes erkölcsi megfásultsággal.

Ha most a 23, 25. és 28. a versben említett bűnöket nézzük, azt látjuk, hogy rokonok egymással és mind az Istennel mint Istennel szemben való viselkedésre vonatkoznak. Azt mondhatjuk, hogy mind az istentelenség (az *ἀσέβεια*) bűnének különböző, még pedig mind fokozottabb válfajait jelentik. Ellenben a 24., 26—27, 28 b—32. versekben leírt bűnök az erkölcs elleni vétkek körébe tartoznak, azaz az erkölcstelenség (az *ἀδίκη*) válfajait alkotják. Más szóval a 22—32. versekben kimutatja, hogy az istentelenség (az *ἀσέβεια*) bűnének mind fokozottabb megnyilvánulásai mint Isten büntetését maguk után vonják az erkölcstelenségnek (az *ἀδίκη*) mind súlyosabb eseteit. Amint — mikép már a 21. versből láttuk — általában az istentelen és erkölcstelen emberek állapota bűnüknek isteni büntetése, úgy hogy mentség nélkül vannak és Isten haragja őket joggal sújtja. Más szóval a 22—32. vers három párhuzamos verscsoportban kimutatja, mikép bünteti Isten az emberek mind fokozottabb istentelenségét *ἀσέβεια*-ját mind súlyosabb erkölcstelenséggel (*ἀδίκη*-val) s mi módon merülnek az emberek általában, azon emberek, kiktől a 18. s a következő versekben szó van, mind mélyebben a bűn hatalmába, még pedig nem ártatlanul, sem tudatlanságból, hanem úgy, hogy Isten haragjának kijelentésével, sújtása ismeretessé válásával szemben nincsen semmi kifogásuk, nem tudnak semmivel sem mentegetődni, védekezni. És hogy a 22—32. versben végig csakugyan ugyanazon istentelen és igazságtalan emberekkel, csak istentelenségük és igazságtalanságuk mind újabb és újabb oldalról való megvilágításával van dolgunk, az abból is világos, hogy a párhuzamos verscsoportok a 25. versben *δίωξ*-szel és a 28. versben *ζαί*-val szorosan össze vannak kapcsolva egymással.

Dr. Daxer György.